

MALOLJETNIČKO KRIVIČNO PRAVO U BOSNI I HERCEGOVINI SA OSVRTOM NA KRIVIČNOPRAVNI POLOŽAJ I ODGOVORNOST MALOLJETNIKA

Stručni članak

Primljeno/Received: 09. 03. 2020.

Prihvaćeno/Accepted: 03. 07. 2020.

Sadmir KAROVIĆ
Ahmet MALOKU
Skender SHALA

Sažetak

Inspiracija za rad i problem(i) koji se radom oslovljava(ju): Aktualnost maloljetničkog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini ali i regiji sa posebnim osvrtom na specifičan krivičnopравни položaj maloljetnika.

Ciljevi rada (naučni i/ili društveni): Analiza zakonskih odredbi koje se odnose na specifičan krivičnopравни položaj maloljetnika kao učinilaca krivičnih djela uključujući aktualna i krucijalna pitanja koja se odnose na protektivni (zaštitnički) odnos i odgovornost maloljetnika.

Metodologija/dizajn: U ovom radu korištene su odgovarajuće metode kojima se može postići cilj.

Ograničenje istraživanja/rada: Ne postoje.

Rezultati/Nalazi: Usvajanjem i stupanjem na snagu Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku na nivou entiteta i Brčko Distrikta izdvojene su zakonske odredbe koje se odnose na krivičnopравни položaj maloljetnika što predstavlja izuzetno značajan napredak, te na taj način maloljetničko krivično pravo dobija svoju samostalnost i autonomnost, iako su ove odredbe koje se odnose na maloljetnike na državnom nivou još uvijek sadržane u opštem dijelu zakona.

Generalni zaključak: Tendencija humanizacije maloljetničkog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini opravdano zahtijeva prihvatanje i usvajanje međunarodnih standarda koji se odnose na specifičan krivičnopравни položaj maloljetnika i adekvatan protektivni odnos u postupanju od strane subjekata odnosno agencija za provođenje zakona.

Opravdanost istraživanja/rada: Protektivni i human odnos prema maloljetnicima se nameće kao imperativ u maloljetničkom pravosuđu.

Ključne riječi

Maloljetnici, maloljetničko krivično pravo, krivičnopравни položaj, odgovornost maloljetnika

UVOD

Maloljetničko prestupništvo kao pravni i društveni fenomen po svojim etiološkim faktorima, fenomenološkim oblicima ispoljavanja i drugim karakteristikama, izaziva posebnu pažnju i interes naučno - stručne ali i opšte javnosti. Maloljetničko prestupništvo obuhvata sve oblike prestupa i vrste prekršaja koje čini posebna populaciona struktura - maloljetnici (Bošković, 1999:181). Pored kriminaliteta i prekršaja, tu ubrajamo i sva druga društveno neprihvatljiva ponašanja koja nisu u skladu sa prihvaćenim i uobičajenim obrascima ponašanja kao što su uživanje alkohola i opojnih droga, bježanje iz škole i od kuće, kockanje i dr. Tendencija humanizacije savremenog krivičnog prava se posebno odnosi na protektivni (zaštitnički) odnos i specifičan krivičnopравни položaj maloljetnika zbog njihove starosne dobi i biopsihičkih osobina kao osnove za diferencijaciju u odnosu na punoljetna lica. Specifičan krivičnopравни položaj maloljetnika se kroz različite periode istorije mijenjao s obzirom da se taj položaj maloljetnih učinilaca krivičnih djela drugačije tretirao upravo zbog njihovog uzrasta i smanjene sposobnosti da rasuđuju i odlučuju o svojim postupcima. Evolucija maloljetničkog krivičnog prava je kontinuiran proces koji i danas traje sa intencijom pronalaženja najsvrsishodnijih i najadekvatnijih rješenja i odgovora na krucijalna pitanja koja se neposredno odnose na specifičan krivičnopравни položaj maloljetnika kao učinioca krivičnih djela. Također, pored naprijed navedenog, nesmiemo zanemariti i ignorisati činjenicu da se maloljetnici veoma učestalo pojavljuju i kao oštećena lica odnosno žrtve izvršenja određenih krivičnih djela sa izuzetno destruktivnim i dugoročnim posljedicama (npr. trgovina ljudima, zloupotreba opojnih droga i dr.).

1. Savremene tendencije humanizacije maloljetničkog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini

Današnje savremeno krivično pravo je prošlo dug razvojni put kroz različite istorijske periode, od prvih oblika primitivne a kasnije i organizovane društvene/državne (re)akcije na kriminalitet pa sve do danas, u nastojanju da pronađe srazmjerno potrebna rješenja i odgovore na ovu složenu društvenu pojavu multidisciplinarnu i multifaktorijalnu prirode. Tako, rimsko pravo iz perioda Justinijanove kodifikacije razlikovalo je djecu do sedam godina (infantes) čija je krivična odgovornost bila apsolutno isključena, zatim maloljetnike od sedam do deset godina (infante proximi) koji su se izuzetno mogli kazniti za izvršeno djelo ako su bili sposobni da shvate ono što su učinili i lica stara od deset do četrnaest godina (pubertati proximi) koja su bila krivično odgovorna, ali im se nije mogla izreći smrtna kazna, a pri odmjerenju drugih kazni mladost im se uzimala kao ublažavajuća okolnost (Sržentić, Stajić, Lazarević, 1994:401). U tom smislu, krivičnopравни položaj, status i tretman maloljetnika kao izvršioca krivičnih djela ali i žrtava/oštećenih izvršenjem konkretnog krivičnog djela su i danas predmet brojnih naučnih i stručnih rasprava i analiza u cilju prilagođavanja pravnih propisa odnosno zakonskih odredbi ovoj starosnoj kategoriji, uvažavajući njihov ukupan psiho - fizički integritet kao i specifična lična svojstva maloljetnika, prije svega starosnu dob. Naime, posebni sudovi (ili sudije) za maloljetnike, zatim specifičan postupak primjene alternativnih mjera i krivičnih sankcija prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, posebne kategorije sui generis ili neformalnih, parapenalnih mjera, ali i krivičnih sankcija prema maloljetnicima, odvojene kazneno-popravne, ali i vaspitne ustanove u kojima se izvršavaju zavodske vaspitne mjere, te važne specifičnosti kazne maloljetničkog zatvora (koja podrazumijeva lišenje slobode maloljetnika, ali ni u kom slučaju nije zatvor), danas nisu nikakva novina i shvataju se nečim što je sasvim normalno i uopšte opšteprihvaćeno (Mitrović, 2014:11).

I na današnjem stepenu ukupnog razvoja društva u svim sferama ljudskog djelovanja, evidentni brojni pokušaji sa jasno izraženom namjerom međunarodne zajednice da na međunarodnom planu usaglasi i utvrdi odgovarajuće standarde koji će na određen način poboljšati krivičnopravni položaj maloljetnika, posebno u dijelu koji se odnosi na zaštitu njihovih osnovnih ljudskih prava i sloboda i ograničenje primjene krivičnopravne represije u svakom stadiju postupanja subjekata odnosno agencija za provođenje zakona. Neophodnost drugačijeg krivičnopravnog tretiranja ove grupe učinilaca krivičnih djela proizilazi ne samo iz spoznaje da se maloljetnici odlikuju posebnim psihofizičkim karakteristikama svoje ličnosti koje zahtijevaju drugačiji oblik društvenog reagovanja, već i iz obaveza koje proizilaze iz međunarodnih dokumenata (Babić, Marković, 2009:450). Slijedom naprijed navedenog, država Bosna i Hercegovina je usvojila i ratifikovala brojne međunarodnopravne dokumente, te je na taj način preuzela i odgovarajuće obaveze da u svoje krivično zakonodavstvo (materijalno, procesno, izvršno) implementira i operacionalizira odgovarajuće zakonske odredbe. S obzirom na važnost međunarodnopravnih dokumenata za evoluciju maloljetničkog krivičnog prava posebno na današnjem stepenu ukupnog razvoja u vezi njegove krivičnopravne samostalnosti i autonomnosti, postoji potreba da se u ovom radu izvrši i kratak osvrt na najvažnije dokumente (konvencije, smjernice i dr.) koji sadrže odgovarajuće standarde odnosno pravila i procedure postupanja u odnosu na djecu i maloljetnike uopšte.

Evidentno je da je maloljetnički kriminalitet fenomen odnosno pravni i društveni realitet koji prevazilazi nacionalne geografske granice s obzirom na njegovu krivičnopravnu prirodu i određene specifičnosti kao i njegovu nepobitnu multidisciplinarnost i multifaktorijalnost u pogledu kriminalne etiologije. Također, u tom smislu možemo konstatovati nesporno da fenomenološki oblici maloljetničkog kriminaliteta zavređuju posebnu pažnju naučne i stručne javnosti s obzirom da sve više poprimaju destruktivnu dimenziju. Danas postoje i neki novi fenomenološki pojavni oblici maloljetničkog kriminaliteta svojstveni za savremeno doba kao što je to slučaj sa vršnjačkim nasiljem putem interneta (Mirić, 2017:57-63). Maloljetnički kriminalitet se po svojoj strukturi i društvenoj opasnosti sasvim približio kriminalitetu punoljetnih lica (Dimovski, Mirić, 2013). S druge strane, neophodno je apostrofirati da se sa ekspanzijom postojećih i pojavom novih specifičnih oblika organizovanog kriminala maloljetnici sve više pojavljuju i kao žrtve krivičnih djela (međunarodna trgovina ljudima - razni oblici eksploatacije, krijumčarenje, zatim visokotehnološki/sayber kriminal - zloupotreba dječijih prava kao što je pedofilija itd.)

S tim u vezi, najvažniji međunarodnopravni dokumenti koji inkorporiraju standarde koji se odnose na krivičnopravni položaj maloljetnika kao posebne kategorije su: Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta iz 1989. Godine (Međunarodni ugovori, 1990)¹; Pekinška pravila iz 1985. godine – Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloljetničko pravosuđe (Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 1985) ²; Rijadske smjernice iz 1990. godine - Smjernice Ujedinjenih nacija za prevenciju maloljetničkog prestupništva Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 1990)³; Tokijska pravila iz 1990. godine – Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za mjere alternativne institucionalnom tretmanu (Rezolucija

¹ Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori broj: 15/1990.

² Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj: 40/33 od 29. 11.1985.

³ Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj: 45/112 od 14. 12.1990.

Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 1990)⁴; Bečke smjernice – Smjernice za djelovanje prema djeci u sistemu krivičnog pravosuđa (Rezolucija, Ekonomsko –socijalnog savjeta UN, 1997)⁵; Havanska pravila – Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloljetnika lišenih slobode (Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 1990)⁶.

Također, u kontekstu najznačajnijih međunarodnopravnih dokumenata odnosno instrumenata i standarda značajnih za krivičnopravni položaj maloljetnika potrebno je navesti instrumente Vijeća Evrope i to: Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope u vezi zaštite djece od zlostavljanja iz 1979. godine, Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope o socijalnoj reakciji na maloljetničko prestupništvo iz 1987. godine, Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope u vezi novog načina rješavanja maloljetničkog prestupništva i uloge maloljetničkog pravosuđa iz 2003. godine i Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope o pravosuđu po mjeri djeteta iz 2010. godine. Međutim, i pored naprijed navedenih međunarodnopravnih dokumenata koji se odnose na krivičnopravni položaj maloljetnika, i dalje je izražena tendencija poboljšanja položaja ove specifične starosne kategorije, tako da je za očekivati i u skorijoj budućnosti izradu i usvajanje novih međunarodnopravnih dokumenata (konvencija, smjernica itd.), uvažavajući činjenicu da je evolucija maloljetničkog krivičnog prava neminovnost ali i imperativ današnjice.

2. Krivičnopravna autonomnost maloljetničkog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini sa osvrtom na države iz okruženja i pojedine evropske države

Postoji saglasnost da krivičnopravni položaj, status i tretman prema maloljetnicima od strane subjekata odnosno agencija za provođenje zakona zavređuje posebnu pažnju naučno - stručne javnosti ali i opšte javnosti koja ima izražen poseban senzibilitet prema ovoj kategoriji lica - maloljetnicima. Taj specifičan odnos prema maloljetnicima se u različitim periodima ljudske istorije mijenjao uvažavajući aktuelne ili trenutne prilike, uslove i okolnosti koje su neposredno ili posredno na određen način uticale na njihov krivičnopravni položaj, status i tretman. U centru pažnje maloljetničkog krivičnog prava je maloljetnik kao izvršilac i žrtva krivičnog djela koje u zadnje vrijeme sve više dobija svoju krivičnopravnu samostalnost i autonomnost izdavanjem zakonskih odredbi u jednu kompaktnu cjelinu kao skup pravnih propisa kojima se normira ili određuje krivičnopravni položaj maloljetnika. „Tako ovaj naziv, koji se često u pravnoj teoriji određuje kao kriminalnopolitički postulat, obuhvata granu prava sa krivičnopravnim odredbama koje se primjenjuju na maloljetne izvršioce krivičnih djela i koje odslikavaju poseban, specifičan karakter ove grane prava (Jovašević, 2010:283). Komparativnom analizom pojedinih nacionalnih krivičnopravnih sistema evidentno je da je maloljetničko krivično pravo u mnogim evropskim državama (Njemačka, Francuska, Austrija, Španija, Belgija, Italija, Češka, Engleska i dr.), steklo svoju krivičnopravnu samostalnost i autonomnost, zbog posebnih ili specifičnih zakonskih rješenja prema maloljetnicima koja se bitno razlikuju u odnosu na punoljetne izvršioce krivičnih djela. Navedene države su posebnim zakonima (*lex specialis*) koji se isključivo odnose na maloljetne izvršioce krivičnih djela regulisale njihov specifičan krivičnopravni položaj (Škulić, 2011:81-83).

⁴ Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj: 45/110 od 14. 12.1990.

⁵ Rezolucija, Ekonomsko-socijalnog savjeta UN broj: 97/39 od 21. jula 1997. godine

⁶ Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj: 45/113 od 14. 12.1990.

Identična je situacija i u susjednim državama (Hrvatskoj⁷, Srbiji⁸, Crna Gora⁹ Makedoniji¹⁰) gdje je ova grana prava stekla svoju krivičnopravnu samostalnost i autonomnost. Također, izdvajanjem specifičnih krivičnopravnih odredbi koje se odnose na maloljetnike djelimičnu krivičnopravnu samostalnost i autonomnost maloljetničko krivično pravo dobija i u Bosni i Hercegovini.

Međutim, u određenim državama se još uvijek zadržao tradicionalni ili klasični model prema kojem su odredbe koje uređuju i propisuju krivičnopravni položaj maloljetnika sadržane u određenim cjelinama opšteg zakona odnosno u okviru klasičnog krivičnog prava. Uvažavajući veoma kompleksnu ustavnopravnu strukturu države Bosne i Hercegovine koja neposredno determinira način, strukturu i organizaciju vršenja vlasti, egzistiraju četiri krivična zakonodavstva koja regulišu krivičnopravni položaj maloljetnika i to kako slijedi: krivično zakonodavstvo na državnom nivou, krivično zakonodavstvo na nivou entiteta - Federacije Bosne i Hercegovine i krivično zakonodavstvo Republike Srpske i krivično zakonodavstvo Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Intenzivni reformski procesi krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini ali i u susjedstvu i regiji posljednje dvije decenije rezultirali su usvajanjem i stupanjem na snagu zakona o maloljetnicima na entitetskom nivou (Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, 2014, Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, 2010),¹¹ i nivou Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, 2011)¹², te je na taj način etablirano i novo maloljetničko krivično pravo, tako da ova grana prava stiče svoju (djelimičnu) samostalnost i autonomnost s obzirom da još uvijek na nivou Bosne i Hercegovine nisu izdvojene krivičnopravne odredbe u poseban zakon koje se odnose na maloljetnike i njihov specifičan krivičnopravni položaj.

Na nivou države Bosne i Hercegovine i dalje egzistira klasičan model kojim je regulisan odnosno propisan krivičnopravni položaj maloljetnih izvršioaca krivičnih djela (Krivični zakon Bosne i Hercegovine, 2003)¹³ normiran u okviru klasičnog krivičnog zakonodavstva: Krivičnog

⁷ Detaljnije vidjeti: Zakon o sudovima za mladež (Narodne novine 84/11, 143/12,148/113,56/15) - lex specialis koji propisuje odredbe za mlade izvršioce krivičnih djela u materijalnom krivičnom pravu, zatim sadrži odredbe o sudovima, krivičnom postupku, izvršenju maloljetničkih sankcija kao i o krivičnopravnoj zaštiti djece.

⁸ Od 2005. godine u Srbiji je stupio na snagu poseban Zakon o maloljetnim izvršiocima krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti maloljetnih lica. U ranijem periodu odnosno do 2005. godine, krivičnopravni položaj maloljetnih izvršilaca krivičnih djela je regulisan odnosno propisan u dijelovima opštih zakona (Krivični zakon, Zakon o krivičnom postupku i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija)

⁹ Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku (Službeni list Crne Gore broj: 64/2011)

¹⁰ Detaljnije vidjeti: Zakon za maloletničku pravdu, Služben vesnik na Republika Makedonija broj 87/2007.

¹¹ Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 7/14), Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/10, 63/11, 61/13).

¹² Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službene novine Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br. 53/11).

¹³ Detaljnije vidjeti: Krivični zakon Bosne i Hercegovine, glava X – Pravila o vaspitnim preporukama, o vaspitnim mjerama i o kažnjavanju maloljetnika (od člana 75. do člana 105.)

zakona Bosne i Hercegovine¹⁴, Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine¹⁵ i Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera.¹⁶ Shodno naprijed navedenom, neophodno je konstatovati da usvajanje i stupanje na snagu navedenih zakona o maloljetnicima na nivou entiteta i nivou Brčko distrikta Bosne i Hercegovine predstavlja značajan napredak kada je u pitanju specifičan krivičnopravni položaj maloljetnika ali još uvijek postoji opravdana i svrsishodna potreba izdvajanja zakonskih odredbi i na državnom nivou kako bi maloljetničko krivično pravo postiglo svoju potpunu samostalnost i autonomnost. Također, usaglašavanje i harmoniziranje zakonskih odredbi maloljetničkog krivičnog prava sa međunarodnopravnim standardima u smislu poduzimanja parcijalnih intervencija na planu izmjena i dopuna zakona je kontinuirana potreba.

Savremene tendencije humanizacije savremenog krivičnog prava uključujući njegova tri (pod) sistema materijalno, procesno i izvršno krivično pravo, posebno se odnose na krivičnopravni položaj maloljetnih izvršioaca krivičnih djela kao izdvojenu kategoriju upravo zbog njihove starosne dobi koja predstavlja osnovu za diferencijaciju u odnosu na postupanje prema punoljetnim izvršiocima krivičnih djela. S obzirom na specifičnost odredbi koje se odnose na krivičnopravni položaj maloljetnika, analizom odredbi Krivičnog zakona SFRJ, krivičnog zakona republika i pokrajina, prepoznajemo određene razlike u odnosu na punoljetne izvršioce krivičnih djela (Sokolović, Krajina, 1981:21-24). Ono što je specifičnost jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva koja je došla do punog izražaja i u oblasti maloljetničkog krivičnog prava jeste podjela zakonodavne nadležnosti između federacije i republika odnosno pokrajina (Stojanović, 2016:95) Afirmacija i promocija osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca bez obzira na njegovu nacionalnu, etničku, vjersku ili rasnu pripadnost neposredno se odnosi i na katalog prava osumnjičenog odnosno optuženog lica, sa posebno izraženim senzibilitetom prema maloljetnim izvršiocima krivičnih djela.

I u terminološkom smislu, prilikom korištenja pojedinih pravnih termina ili instituta, izražena je tendencija zaštite ili protektivnog odnosa prema maloljetnicima gdje se ne upotrebljavaju termini svojstveni za klasično krivično pravo koji se primjenjuju u odnosu na punoljetne izvršioce krivičnih djela ((pre)vaspitanje a ne kažnjavanje, postupak prema a ne protiv maloljetnika, upotreba termina krivice se izbjegava, umjesto maloljetnički kriminalitet upotrebljava se maloljetničko prestupništvo – mladi prestupnici i dr.), kako bi i u tom smislu krivičnopravni položaj i status maloljetnika bio povoljniji u odnosu na punoljetna lica. Također, u terminološkom smislu, stupanjem na snagu Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, u maloljetničkom krivičnom zakonodavstvu Federaciji Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, došlo je do promjene naziva odgojne mjere tako da se umjesto upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike zamjenjuje i propisuje upućivanje u odgojni centar. Zakonodavac je na taj način i u terminološkom smislu, prilikom korištenja pojedinih izraza odnosno naziva odgojne mjere ispoljio poseban senzibilitet i protektivni odnos prema ovoj specifičnoj kategoriji.

¹⁴ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.

¹⁵ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13.

¹⁶ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 12/10 i 100/13.

Pored naprijed navedenog senzibiliteta prilikom korištenja pojedinih izraza odnosno naziva, navedeni zaštitnički ili protektivni odnos u postupanju subjekata odnosno agencija za provođenje zakona u odnosu na maloljetnike kao izvršioce krivičnih djela, prije svega se odnosi na brigu, nadzor, pomoć, proces socijalizacije, podršku sa što manje primjene represivnih sredstava i ograničavanja prava i sloboda. Za razliku od djece koja su zbog uzrasta „zaštićena“, oštrice krivičnog prava, maloljetnici tj. lica od 14 do 18 godina mogu krivično odgovarati, s tim da im njihove „mlade godine“ opet garantuju povlašćeni položaj u pogledu postupka koji se vodi i sankcija koje im se mogu izreći (Bajović, 2017:223). Upotreba represivnih sredstava i ograničavanje određenih prava i sloboda je svedeno na najmanju moguću odnosno neophodnu mjeru i to samo u izuzetnim situacijama kao krajnji institucionalni odgovor ili (re)akcija, kada se iscrpe sve druge zakonom propisane mogućnosti.

Slijedom naprijed navedenog, kada su u pitanju i maloljetničke krivične sankcije, evidentno je da kazna maloljetničkog zatvora predstavlja krajnji zakonski odgovor dok se prednost daje vaspitnim mjerama. Također, umjesto krivičnih sankcija u zadnje vrijeme sve više se naglašava potreba i svrsishodnost primjene alternativnih mjera prema maloljetnim izvršiocima krivičnih djela (diverziono postupanje). Jedna od savremenih tendencija u krivičnom pravu, koja je posebno izražena kada su u pitanju maloljetnici u sukobu sa zakonom, jeste podsticanje razvoja alternativnih oblika reagiranja na delinkventna ponašanja mladih, koji pored traganja za alternativama institucionalnom tretmanu obuhvataju i nastojanja da se slučajevi maloljetničke delinkvencije pokušaju riješiti izvan krivične procedure, te da se suđenje maloljetnim učiniteljima krivičnih djela koristi kao ultima ratio (Gurda, 2016:178). Pored, i umjesto krivičnih sankcija, moderna krivična zakonodavstva (Kanada, Italija, Austrija, Finska, Njemačka, Francuska, Makedonija, Srbija, Crna Gora) poznaju različite mjere alternativnog karaktera (supstituti krivičnih sankcija) čiji je cilj da se izbjegne ili odloži vođenje krivičnog postupka prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela (M.Simović, M. Simović, 2015:21) Iz naprijed navedenog, proizilazi sasvim jasna i nedvosmislena namjera i opredjeljenje zakonodavca da u svim aspektima postupanja ili djelovanja subjekata ili agencija za provođenje zakona u odnosu na maloljetnike kao posebnu (izdvojenju) starosnu kategoriju zakonski formuliše i propiše odredbe koje će biti kompatibilne savremenim tendencijama humanizacije maloljetničkog krivičnog prava.

3. Odgovornost maloljetnika

Centralno ili suštinsko pitanje maloljetničkog krivičnog prava zauzima krivičnopravni položaj maloljetnika u kontekstu specifičnog ili posebnog odnosa i tretmana od strane subjekata odnosno agencija za provođenje zakona u svim aspektima djelovanja kao i odgovarajuća pravila i procedure usmjerena na utvrđivanje postojanja odgovornosti maloljetnika u konačnici. Primjena odredaba koje se odnose na maloljetnike postaje složenije u slučaju kada su maloljetnici učestvovali u izvršenju krivičnog djela zajedno sa punoljetnim licima (Simović, M., Simović, V. 2011: 422) Uvažavajući opštu podjelu kažnjivih djela na krivična djela, prekršaje i disciplinske krivice slijedom toga i odgovornost maloljetnika možemo promatrati kao: 1. krivičnu odgovornost – odgovornost za izvršeno krivično djelo, 2. prekršajna odgovornost – odgovornost za izvršeni prekršaj, 3. disciplinska odgovornost – odgovornost za kršenje pravila u školi ili eventualno na poslu. U tom smislu, ovo pitanje inkorporira odgovornost maloljetnika i načine institucionalne (re)akcije subjekata odnosno agencija za provođenje zakona u odnosu na ovu posebnu kategoriju. U zavisnosti od prirode, načina i drugih specifičnosti nepoštivanja

određenih normi ponašanja od strane maloljetnika u svakom konkretnom slučaju, njihovu odgovornost možemo podijeliti na krivičnu, prekršajnu i disciplinsku. Osim zakonskog okvira, od velike je važnosti saradnja profesionalaca koji su uključeni u proces, a koji dolaze iz različitih profesija, sa raznovrsnim iskustvima i pristupima (Mitrović, Kuprešani, 2018:118)

Praktično od prvih koraka u životu dijete se susreće sa određenim (uspostavljenim) pravilima ponašanja, počev od porodice, zatim škole, sportskih kolektiviteta, komšiluka, okoline u kojoj živi i na taj način postepeno preuzima odgovarajuće društveno prihvatljive obrasce ponašanja i neposredno se prilagođava na ukupne životne uslove i okolnosti koje ga okružuju. S obzirom na veoma važan ili krucijalan značaj porodice u vaspitno - odgojnom tretmana u odnosu na dijete odnosno maloljetnika i njegov razvoj i lični integritet, postoji saglasnost da porodica ima prvorazrednu preventivnu ulogu u vezi sprečavanja mogućih rizičnih ponašanja koja vremenom mogu „prerasti“ u prekršaj ili krivično djelo ali i važnost drugih društvenih ili vanpravnih subjekata (škola, mediji, sportski kolektiviteti, religijske zajednice, nevladin sektor i dr.) koji mogu doprinijeti u efikasnoj borbi protiv maloljetničke delikvencije/kriminaliteta.

Međutim, i pored svih napora i nastojanja savremenog čovjeka i društva uključujući sve institucionalne i vaninstitucionalne kapacitete, resurse i mogućnosti, maloljetnički kriminalitet ali i sva druga društveno neprihvatljiva ponašanja od strane djece i maloljetnika predstavljaju dio naše svakodnevnice kao društveni i pravni realitet (posebno vršnjačko nasilje, različiti oblici imovinskog kriminaliteta, nasilje na sportskim priredbama i dr.). Dakle, u savremenim uvjetima, možemo ustanoviti kako sistem krivičnog prava u širem smislu čine: krivično materijalno pravo, krivično procesno pravo, pravo izvršenja krivičnih sankcija i organizacijsko krivično pravo (Halilović, 2019:19). Jedan od suštinskih problema praktične prirode u pogledu preventivnog djelovanja maloljetničkog kriminaliteta ali i delikvencije predstavlja nedovoljno istraženo područje kriminalne etiologije odnosno uzroka koji neposredno ili posredno pogoduju nastanku ove pojave. Neadekvatnost državne institucionalne reakcije na maloljetnički kriminalitet se manifestuje u činjenici da se neopravdano zanemaruje ili ne posvećuje dovoljna naučno – stručna pažnja i interes za područje kriminalne etiologije u cilju pronalaženja i kreiranja efikasnih preventivnih rješenja i odgovora.

Također, neophodno je naglasiti da sve parcijalne intervencije na planu izmjena i dopuna zakona moraju pored fenomenološkog aspekta uvažiti i etiološke faktore odnosno područje kriminalne etiologije. Institucionalna (re)akcija ili odgovor subjekata odnosno agencija za provođenje zakona najčešće slijedi tek nakon nastupanja štetne posljedice odnosno izvršenja određenog krivičnog djela ili prekršaja od strane maloljetnika. Nakon izvršenja krivičnog djela ili prekršaja i nastupanja štetne posljedice, evidentno je da postojeće ili ukupne preventivne aktivnosti odnosno preventivne mjere i radnje nisu srazmjerne i efikasne, te se postavlja pitanje utvrđivanja odgovornosti maloljetnika u smislu zadovoljenja posebnih pravila i procedura svojstvenih za ovu kategoriju. Dakle, izvršenje krivičnog djela i nastupanje posljedice predstavlja alarm ili upozorenje da postojeći preventivno – zaštitni odgovori i rješenja nisu srazmjerni i efikasni, te da kao takvi nisu zadovoljili očekivanja u smislu preventivnog djelovanja.

3.1 Krivična odgovornost maloljetnika u Bosni i Hercegovini sa osvrtom na druge države u okruženju i svijetu

Postojanje i utvrđivanje individualne odgovornosti kod maloljetnika kao i njihov krivičnopravni položaj, prije svega neposredno zavisi od njihove starosne dobi, što je prema stavovima naučne i stručne javnosti sasvim opravdano i svrsishodno u smislu njihove diferencijacije u odnosu na punoljetna lica. U tom smislu, potrebno je promatrati i postojanje odnosno nepostojanje krivične odgovornosti u odnosu na maloljetnike, cijeneći njihovu starosnu dob kao suštinski važan standard odnosno kriterij za diferencijaciju koji neposredno determinira postupanje subjekata odnosno agencija za provođenje zakona. Slijedom naprijed navedenog, u vezi nepostojanja krivične odgovornosti djece¹⁷ u Bosni i Hercegovini i u državama iz neposrednog okruženja (Hrvatska, Srbija, Crna Gora Slovenija) ali i drugim evropskim državama (npr. Njemačka Italija, Mađarska, Bugarska, Rumunija) situacija je sasvim jasna s obzirom da u krivičnopravnoj literaturi postoji saglasnost koja proizilazi iz zakonskih odredbi da su djeca mlađa od 14 godina kao izvršioci krivičnih djela zaštićena od pokretanja i sprovođenja krivičnog postupka kao i krivičnog sankcionisanja odnosno izricanja krivičnopravne sankcije. Pod izrazom dijete u smislu odredbe Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, smatra se lice koje nije navršilo 14 godina života.¹⁸ Međutim, treba naglasiti da je donja starosna granica koja uključuje pokretanje i sprovođenje krivičnog postupka kao i izricanje krivične sankcije maloljetnim licima u nekim drugim državama u svijetu znatno niža i nije ujednačena s obzirom na propisane različite starosne minimume u nacionalnim krivičnopravnim sistemima (SAD, Engleska, Izrael, Egipat i dr.).

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina i postojanja individualne krivične odgovornosti, odredbe koje se odnose na ovo pitanje su sadržajno identične na svim nivoima tako da se „prema djetetu koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršilo 14 godina ne mogu se izreći krivične sankcije niti primijeniti druge mjere predviđene ovim zakonom.“¹⁹ U praktičnom smislu, to znači da se eventualna prijava/izvještaj o izvršenju određenog krivičnog djela protiv djeteta mlađeg od 14 godina odbacuje, a ukoliko se u toku (eventualno) pokrenutog krivičnog postupka utvrdi da je izvršilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio mlađi od 14 godina, krivični postupak se obustavlja. Međutim, djeca koja zbog starosne dobi ne podliježu krivnji, treiraju se na drugi način, prvenstveno kroz određene aktivnosti propisane porodičnim zakonodavstvom gdje prvorazrednu ulogu i značaj imaju službe socijalne zaštite (organi starateljstva) koje neposredno primjenjuju određene aktivnosti koje proizilaze iz njihovih zakonskih ovlaštenja. S druge strane, mlađi ili stariji maloljetnik je krivično odgovoran za izvršeno krivično djelo, s tim da postoje razlike koje se odnose na različito sankcionisanje u odnosu na mlađe ili starije maloljetnike u

¹⁷ Potrebno je naglasiti da postoji neusklađenost između pojmovnog određenja djeteta prema Konvenciji o pravima djeteta (osoba do 18 godina) i krivičnopravnog definisanja pojma djeteta u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine (osoba mlađa od 14 godina).

¹⁸ Član 1. stav 13. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

¹⁹ Član 2. stav 2. Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 7/14).; Član 2. stav 2. Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/10, 63/11, 61/13).; Član 2. stav 2. Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službene novine Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br. 53/11).

Federaciji Bosne i Hercegovine. Dakle, prema mlađem maloljetniku za izvršeno krivično djelo mogu se izreći samo odgojne mjere a prema starijem maloljetniku pored odgojnih mjera može se izreći i kazna maloljetničkog zatvora, s tim da se generalno maloljetniku pored navedenog mogu izreći i mjere sigurnosti.²⁰

3.2 Prekršajna odgovornost maloljetnika

Odgovornost maloljetnika je potrebno promatrati i kroz prizmu postojanja njihove prekršajne odgovornosti s obzirom da su maloljetnici veoma često aktivni sudionici ili akteri određenih aktivnosti odnosno radnji u svakodnevnim životnim situacijama koje se pravno formulišu odnosno kvalifikuju kao prekršaj. Kada je u pitanju prekršajna odgovornost kod maloljetnika identična je situacija kao i kod krivične odgovornosti s obzirom da lice starosti do 14 godina u vrijeme izvršenja prekršaja nije prekršajno odgovorno. Dakle, u konkretnom slučaju možemo konstatovati da se pod djecom podrazumijevaju osobe koje u momentu izvršenja prekršaja nisu navršile četrnaest godina života iz čega proizilazi da se prema takvim osobama ne primjenjuje prekršajno pravo u smislu postojanja prekršajne odgovornosti.

S tim u vezi, uporednom odnosno komparativnom analizom propisa na entitetskom nivou u Bosni i Hercegovini, evidentno je da postoje određene razlike između zakona o prekršajima u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. U Zakonu o prekršajima Republike Srpske iz

²⁰ Detaljnije vidjeti član 30. stav 3. - Pod uvjetima iz čl. 61. i 62. ovog zakona maloljetniku se mogu izreći mjere sigurnosti Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 7/14). U članu 61. ovog zakona propisane su vrste mjera sigurnosti: a) obavezno psihijatrijsko liječenje; b) obavezno liječenje od ovisnosti; c) obavezno ambulantno liječenje na slobodi; d) zabrana upravljanja motornim vozilom i e) oduzimanje predmeta. U članu 62. ovog zakona propisano je izricanje mjera sigurnosti: (1) Maloljetniku i mlađoj punoljetnoj osobi kojima je izrečena odgojna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora može se, pod uvjetima propisanim zakonom, izreći jedna ili više mjera sigurnosti. (2) Kad je god moguće mjere liječenja na slobodi imaju prednost nad smještajem maloljetnika u zdravstvenu ustanovu radi provođenja mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i obaveznog liječenja od ovisnosti. Na državnom nivou u članu 80. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine propisane su krivične sankcije prema maloljetnicima: (1) Maloljetnom počiniocu krivičnog djela mogu se izreći vaspitne mjere i određene mjere bezbjednosti, a starijem maloljetniku izuzetno se može izreći kazna maloljetničkog zatvora. (2) Maloljetniku koji je u vrijeme učinjenja krivičnog djela navršio četrnaest, a nije navršio šesnaest godina života (mlađi maloljetnik), mogu se izreći samo vaspitne mjere. (3) Maloljetniku koji je u vrijeme učinjenja krivičnog djela navršio šesnaest, a nije navršio osamnaest godina života (stariji maloljetnik), mogu se izreći vaspitne mjere pod uslovima propisanim ovim zakonom, a izuzetno mu se može izreći kazna maloljetničkog zatvora. (4) Maloljetniku se mogu izreći mjere bezbjednosti pod uslovima propisanim ovim zakonom. (5) Maloljetniku se ne može izreći uslovna osuda. Također, u članu 76. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine propisani su uslovi za primjenu vaspitnih preporuka prema maloljetnom počiniocu krivičnog djela za krivična djela s propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. U članu 78. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine taksativno su propisane vaspitne preporuke: a) lično izvinjenje oštećenom; b) naknada štete oštećenom; c) redovno pohađanje škole; d) rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice; e) prihvatanje odgovarajućeg zaposlenja; f) smještaj u drugu porodicu, dom ili ustanovu; g) liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi; h) posjećivanje vaspitnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta.

2014. godine²¹ nije propisano izricanje novčane kazne maloljetnim izvršiocima prekršaja. Također, Zakon o prekršajima Republike Srpske iz 2013. godine ne pravi razliku između mlađih i starijih maloljetnika kao izvršilaca krivičnih djela s obzirom da su potpuno iste prekršajne sankcije koje se prema njima primjenjuju. Odgovornom maloljetniku za izvršeni prekršaj sud može izreći sljedeće prekršajne sankcije: 1) novčana kazna; 2) uvjetna osuda; 3) ukor i 4) zaštitne mjere.²² Pored navedenih prekršajnih sankcija u članu 41. istog zakona propisano je i izricanje odgojnih mjera kao vrste prekršajnih sankcija. Prema maloljetniku mogu se odrediti sljedeće odgojne mjere: 1) nalaganje osobnog izvinjenja oštećeniku; 2) nalaganje redovnog pohađanja škole; 3) rad za opće dobro na slobodi; 4) nalaganje prihvaćanja odgovarajućeg zaposlenja; 5) nalaganje maloljetniku da posjećuje odgojne, obrazovne, psihološke i druge vrste savjetovaništa; 6) nalaganje maloljetniku da se suzdržava od konzumiranja alkoholnih pića i opojnih droga; 7) zabrana druženja s osobama koje imaju loš utjecaj na maloljetnika i 8) policijska kontrola kretanja poslije određenog vremena.²³ Uvjeti za primjenu odgojnih mjera starijem maloljetniku jesu njegovo priznanje da je počinio prekršaj i izrazio žaljenje zbog počinjenog prekršaja i da je dragovoljno pristao na takve odgojne mjere.²⁴ U slučaju da stariji maloljetnik ne da dragovoljni pristanak za primjenu odgojne mjere sud će izreći sankciju (novčana kazna, uvjetna osuda, ukor i zaštitne mjere)²⁵ ili posebnu prekršajno-pravnu mjeru.

3.3 Disciplinska odgovornost maloljetnika

Disciplinska odgovornost maloljetnika zavređuje posebnu pažnju naučno - stručne javnosti s obzirom da se radi o ponašanjima koja vremenom mogu prevazići prag tolerancije odnosno prerasti u prekršaj i/ili krivično djelo, te stoga blagovremena (re)akcija u ovoj fazi je veoma značajna jer se blagovremeno mogu otkloniti rizična ponašanja. U ovoj fazi svakako do izražaja dolazi preventivna komponenta od strane nastavnog osoblja u školama (učitelji, nastavnici, pedagozi, psiholozi i dr.), uvažavajući da se ponašanja maloljetnika koja krše pravila u školi mogu prepoznati, identifikovati te u vezi s tim poduzeti odgovarajuće aktivnosti (odgovarajuća odnosno srazmjerno potrebna disciplinska sankcija - odgojno disciplinska mjera)²⁶ na planu usvajanja odgovarajuće discipline i pravila ponašanja od strane učenika odnosno maloljetnika. Također, disciplinsku odgovornost maloljetnika moguće je promatrati i kroz aspekt kršenja odgovarajućih pravila i procedura koja se odnose na povredu radne discipline na poslu, iako je kod znatno manja zastupljenost maloljetnika koji su uključeni u proces rada kao što je to slučaj u nekim uređenim i demokratskim evropskim državama gdje postoji puno više mogućnosti da se mladi odnosno maloljetnici radno angažuju u skladu sa njihovim ličnim sposobnostima, vještinama i sklonostima.

²¹ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 63/14

²² Član 21. Zakona o prekršajima Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 63/14)

²³ Član 43. Zakona o prekršajima Federacije Bosne i Hercegovine

²⁴ Član 42. stav 1. Zakona o prekršajima Federacije Bosne i Hercegovine

²⁵ Član 42. stav 2. Zakona o prekršajima Federacije Bosne i Hercegovine

²⁶ Npr. može se izreći ukor ali i u konačnici krajnja odgojno - vaspitna mjera isključenje iz škole i premještanje u drugu školu.

U toku školske godine učenicu od IV do IX razreda izriču se odgojno - disciplinske mjere za učinjene teže povrede učeničkih dužnosti kao što su: a) neopravdano izostajanje sa nastave u obimu koji je propisan instrukcijom ministra, b) prepravka podataka u svjedočanstvu, diplomu, đlačkoj knjižici i drugim javnim dokumentima koje izdaje škola, c) dopisivanje podataka u evidenciji škole, d) krađa imovine škole, učenika ili nastavnika, odnosno radnika škole, e) konzumiranje, podsticanje na konzumiranje, odnosno pomaganje učeniku u upotrebi alkohola ili narkotika, f) izazivanje, odnosno učestvovanje u tuči u prostorijama i dvorištu škole, na ekskurziji ili izletu, te tokom realizacije drugih nastavnih i vannastavnih aktivnosti, g) posjedovanje oružja ili hladnog oruđa u prostorijama i dvorištu škole, na ekskurziji ili izletu, te tokom realizacije drugih nastavnih i vannastavnih aktivnosti, h) izazivanje nacionalne, etničke, rasne ili vjerske netrpeljivosti, i) zloupotreba korištenja mobilnih telefona i drugih sredstava komunikacije kojima se ometa nastava, j) nemaran odnos prema radu, učenju i aktivnostima u školi, k) neprijemeren odnos prema drugim učenicima, nastavnicima i drugim radnicima i školskoj imovini i l) drugi slučajevi utvrđeni pravilima škole.²⁷

Odgojno-disciplinske mjere radi povreda učeničkih dužnosti, neispunjavanja obaveza i neprijemerenog ponašanja za teže povrede i lakše povrede propisane pravilima škole su: a) ukor razrednika, koji sa sobom povlači smanjenje ocjene iz vladanja na vrlo dobar, b) ukor odjeljenjskog vijeća, koji sa sobom povlači smanjenje ocjene iz vladanja na dobar, c) ukor direktora, koji sa sobom povlači smanjenje ocjene iz vladanja ne zadovoljava, d) ukor nastavničkog vijeća, koji sa sobom povlači smanjenje ocjene iz vladanja na loše, e) premještanje u drugo odjeljenje iste škole, f) premještanje u drugu najbližu školu na području općine, odnosno Kantona.²⁸

Najvažnije dužnosti koje su pravilima škole propisane učenicima jesu sljedeće: a.) uredno polaganje nastave, savjesno učenje i aktivno učestvovanje u nastavnom procesu, b.) primjerenost vladanja i poštivanje školskih autoriteta (školskog osoblja), c.) učestvovanje u slobodnim, vannastavnim, aktivnostima prema sposobnostima, interesu i sklonostima, d.) aktivno učestvovanje u radu razredne zajednice i drugim tijelima škole ili ustanove, e.) razvijanje potrebe za druženjem i humanim odnosima, f.) čuvanje imovine, čuvanje ugleda i dostojanstva učenika i školske ustanove itd. (Orlić. Pehlić, Tufekčić, 2019:341). Pri tome je izuzetno važna aktivna uloga roditelja, koji moraju biti upoznati sa pravima, obavezama i odgovornostima u školi - kako je to uređeno važećim pravnim propisima, što uključuje i obaveznu saradnju sa školom, ali i posljedice propuštanja te obaveze, te o pedagoškim mjerama škole i ovlaštenjima psihologa u školi i drugim službama koje su podrška roditeljima za različita pitanja sa kojima se susreću u odrastanju djeteta.²⁹ Međutim, i u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske potrebno je usaglasiti jedinstven način a u vezi svih pitanja koja se odnose na utvrđivanje odgovornosti učenika i izricanje vaspitno - disciplinskih mjera, s obzirom na nejednačeno postupanje u konkretnim situacijama odnosno disciplinskim predmetima.

Također, disciplinsku odgovornost maloljetnika moguće je promatrati i kroz aspekt kršenja odgovarajućih pravila i procedura koja se odnose na povredu radne discipline na poslu, iako je kod nas u Bosni i Hercegovini ali i državama iz neposrednog okruženja, znatno

²⁷ Član 81. stav 1. Službene novine Kantona Sarajevo broj: 23/2017, 33/2017 i 30/2019.

²⁸ Član 81. stav 2. Službene novine Kantona Sarajevo broj: 23/2017, 33/2017 i 30/2019.

²⁹ Akt Ombudsmana za djecu Republike Srpske broj: 1129-20-PŽS/12 od 24.12.2012. godine

manja zastupljenost maloljetnika koji su uključeni u proces rada kao što je to slučaj u nekim uređenim i demokratskim evropskim državama gdje postoji puno više mogućnosti da se mladi odnosno maloljetnici radno angažuju u skladu sa njihovim ličnim sposobnostima, vještinama i sklonostima. Naime, veoma loša ili nepovoljna ekonomska situacija u državi praktično onemoguća značajniji angažman i involviranost maloljetnika u proces rada.

ZAKLJUČAK

Savremene tendencije humanizacije savremenog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini i regiji u značajnoj mjeri se neposredno odrazilo i na maloljetničko krivično pravo. Djelimična autonomnost maloljetničkog krivičnog prava i izdvajanje krivičnopravne regulative odnosno zakonskih odredbi iz opšteg dijela zakona u posebnu odnosno samostalnu oblast predstavlja namjeru zakonodavca da se izvrši jasna diferencijacija u postupanju i tretmanu prema maloljetnicima kao specifičnoj starosnoj kategoriji. Naime, starosna dob maloljetnika predstavlja osnov za diferencijaciju u odnosu na punoljetne izvršioce krivičnih djela u vezi (ne)postojanja krivične odgovornosti ali istovremeno i specifičnog i različitog krivičnopravnog položaja maloljetnika u svim fazama postupanja. Slijedom naprijed navedenog, potpisivanje i ratifikacija brojnih međunarodnopravnih dokumenata po automatizmu je rezultiralo prihvatanjem i usvajanjem određenih međunarodnih standarda kojima se propisuje poseban ili specifičan krivičnopravni položaj, postupanje i tretman prema maloljetnicima. Proces prilagođavanja specifičnog krivičnopravnog položaja, postupanja i tretmana maloljetnika kao izvršioca krivičnih djela od strane subjekata za provođenje zakona u skladu sa međunarodnim standardima je kontinuiran proces s obzirom na veoma dinamične i značajne evolutivne promjene u maloljetničkom krivičnom pravu koje su i danas veoma izražajne i aktuelne. Posebnu pažnju naučno - stručne javnosti i dalje sasvim opravdano zavređuje proces humanizacije i ograničavanja primjene krivičnopravne represije u svim fazama postupanja subjekata za provođenje zakona u odnosu na maloljetnike. Iz naprijed navedenog proizilazi potreba da se u skladu sa propisanom procedurom i iz opšteg dijela zakona na državnom nivou Bosne i Hercegovine izdvoje odredbe u jednu cjelinu, kako bi na taj način maloljetničko krivično pravo obezbjedilo svoju krivičnopravnu autonomnost.

S druge strane, blagovremeno prepoznavanje i identifikacija svih rizičnih ponašanja i preventivna institucionalna i vaninstitucionalna (vanpravna) djelatnost svih subjekata i pojedinaca predstavlja imperativ današnjice, kako bi se blagovremeno spriječile negativne posljedice u spoljnom svijetu odnosno izvršenje krivičnog djela i/ili prekršaja. Kontinuirana edukacija i jačanje svijesti o štetnosti kriminaliteta i sociopatoloških pojava (opojne droge, alkohol, kocka i dr.) neposredno ili posredno povezanih sa ovom društveno negativnom pojavom kod mladih odnosno maloljetnika predstavlja izuzetno snažan i važan preventivni mehanizam zaštite na operativnom nivou.

Bibliografija

- Babić, M. i Marković, I. (2009). Krivično pravo, opšti dio, drugo izmijenjeno izdanje, Banja Luka, Pravni fakultet;
- Bajović, V. (2017). Neokonzervativni pristup u borbi protiv maloljetničke delikvencije i odgovornost roditelja, Kaznena reakcija u Srbiji - VII dio, Tematska monografija, urednik Đorđe Ignjatović, Beograd, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu;
- Bošković, M. (1999). Kriminološki leksikon, Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu;
- Dimovski, D. i Mirić, F. (2013). Politika suzbijanja maloljetničke delikvencije kao determinanta društvenog razvoja, Anali poslovne ekonomije, Sveska 5, Broj 9, Banja Luka, Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment,;
- Gurda, V. (2014). Odgojne preporuke kao alternativa krivičnom postupku prema maloljetnicima i njihova primjena u praksi, Zenica, Anali Pravnog fakulteta u Zenici, Univerzitet u Zenici;
- Halilović, H. (2019). Krivično procesno pravo, Knjiga prva: Uvod i temeljni pojmovi, Sarajevo, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu;
- Jovašević, D. (2010). Krivično pravo, Opšti dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, Nomos;
- Mirić, F. (2017.) Vršnjačko nasilje na internetu kroz prizmu kriminalne fenomenologije, Izazovi odrastanja u svetu savremenih tehnologija, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Centar za socijalni rad Niš;
- Mitrović, Lj. (2014). Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i njen značaj u pravu Republike Srpske uopšte, a posebno u maloljetničkom krivičnom pravu Republike Srpske, Banja Luka, Panevropski univerzitet „Aperion“;
- Mitrović, Lj. i Kuprešanin, J. (2018). Značaj socijalnih anamneza u maloljetničkom pravosuđu, Međunarodna naučno – stručna konferencija, Krivično zakonodavstvo i funkcionisanje pravne države, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Ministarstvo pravde Republike Srpske, Grad Trebinje;
- Orlić, S., Pehlić, I i Tufekčić, N. (2019). Maloljetničko prestupništvo, Zenica, Islamski pedagoški fakultet, Univerzitet u Zenici;
- Simović M. i Simović, M. (2015). Maloljetnici u kaznenom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Fineks;
- Simović, M i Simović, V. (2011). Krivično procesno pravo, Pravni fakultet, PIM Univerziteta u Lukavici, Banja Luka;
- Sokolović, S., Krajina, B. (1981). Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Veselin Masleša

- Srzentić, N., Stajić, A. i Lazarević, Lj. (1994). Krivično pravo, Beograd, Opšti dio, Sedamnaesto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija;
- Stojanović, Z. (2019). Politika suzbijanja kriminaliteta, Beograd, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Edicija, CRIMEN 37;
- Škulić, M. (2011). Maloljetničko krivično pravo, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu.

PROPISI:

- Akt Ombudsmana za djecu Republike Srpske broj: 1129-20-PŽS/12 od 24.12.2012. godine.
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine, (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.);
- Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj: 40/33 od 29. 11.1985.;
- Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj: 45/110 od 14. 12.1990.;
- Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj: 45/112 od 14. 12.1990.;
- Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj: 45/113 od 14. 12.1990.;
- Rezolucija, Ekonomsko - socijalnog savjeta UN broj: 97/39 od 21.07.1997. godine;
- Službeni list SFRJ“ – Međunarodni ugovori broj: 15/1990.;
- Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 12/10 i 100/13.);
- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13.);
- Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku (Službeni list Crne Gore broj: 64/2011);
- Zakon o sudovima za mladež (Narodne novine 84/11, 143/12,148/113,56/15);
- Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 7/14),
- Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/10, 63/11, 61/13).
- Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (Službene novine Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, br. 53/11);
- Zakon za maloletničku pravdu, (Služben vesnik na Republika Makedonija broj: 87/2007).

JUVENILE CRIMINAL LAW IN BOSNIA AND HERZEGOVINA WITH REFERENCE TO THE CRIMINAL LEGAL POSITION AND RESPONSIBILITY OF JUVENILES

Professional paper

Abstract

Reason (s) for writing and research problem (s): The topicality of juvenile criminal law in Bosnia and Herzegovina, but also in the region, with special reference to the specific criminal law position of juveniles.

Aims of the paper (scientific and/or social): Analysis of legal provisions related to the specific criminal position of minors as perpetrators of criminal offenses, including current and crucial issues related to the protective responsibility of minors.

Methodology/Design: In this paper, appropriate methods were used to achieve the goal.

Research/ paper limitations: Do not exist.

Results/ Findings: With the adoption and entry into force of the Law on Protection and Treatment of Children and Juveniles in Criminal Proceedings at the Entity and Brčko District, legal provisions relating to the criminal status of juveniles have been singled out, which is an extremely significant progress. and autonomy, although these provisions relating to state-level minors are still contained in the general part of the law.

General conclusion: The tendency to humanize the criminal criminal law in Bosnia and Herzegovina justifiably requires the acceptance and adoption of international standards relating to the specific criminal status of minors and adequate protective attitude in the actions of entities or law enforcement agencies.

Research/paper validity: Protective and humane treatment of juveniles is imposed as an imperative in juvenile justice.

Key words: Juveniles, juvenile criminal law, criminal law position, juvenile responsibility

Podaci o autorima

Sadmir Karović, docent za krivičnopravnu naučnu oblast, Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku, zaposlen u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Bosna i Hercegovina
e-mail: karovic.s@hotmail.com,

Ahmet Maloku, docent za krivičnopravnu naučnu oblast, Pravni fakultet, Univerzitet ILIRIA u Prištini - Kosovo, Rektor Univerziteta ILIRIA u Prištini – Kosovo
e-mail: maloku.ahmet@gmail.com.

Skender Shala, master prava, skender.shh@gmail.com